

GONDOLATOK A HADISÍRGONDOZÁSRÓL HÓDMEZŐVÁSÁRHELY TEMETŐIBEN

**AZ ELSŐ HŐSI SÍREMLÉK,
AMIT GONDOZÁSBA VETTEM**

Hogy miért kezd el bárki hadisírok kutatásával, ápolásával foglalkozni? Erre a kérdésre nem olyan könnyű választ adni, hiszen ez nem hobby, hanem egy olyan szenvedély, amit az elmúlt XX. század véres csatáiban odavesztett, s az itthon sebesülések következtében elhalt magyar katonák emlékének megőrzéséért tesztek, teszünk. Az egész azzal kezdődött, hogy Kovács mámmal nagyapám sírjához járva mutatott egy olyan fejkövet, melyen egy rohamsisak volt, keresztbe babérággal, alatta: Gulyás Pál gyalogos 1882–1915. Ezt a sírt is rendbe kellett tenni kötelező jelleggel. Akkor még nem nagyon értettem, miért is. Később, mikor már ő is elment, s édesapámmal mentünk nagyszüleim sírjához, semmi sem változott e tekintetben. Másban viszont megváltozott! Akkorra már tudtam, hogy egy – a hazáért hősi halált halt – magyar katoná sírját kellett gondozni, s akkor már mint hivatásos katoná és történelmet szerető ember, át is éreztem annak súlyát, miért kell ezt megtenni. Miután édesapám is odakerült a nagyszüleim mellé, még mindig maradt a családi hagyomány e sírral kapcsolatban, de ekkorra kiteljesedett egy gondolat bennem.

Meg kell keresni és rendbe kell tenni minden első háborúban életét vesztő, s a vásárhelyi temetőkben nyugvó katoná sírját. Nem gondoltam akkor, mekkora munka, milyen sok kutatás, mennyi idő és energia kell majd ahhoz, hogy a terv teljesítéséhez vezető úton eddig eljussak, eljussunk. Mert még nem vagyunk a célban, még vannak elvégzésre váró feladatok. Néhány csata még előttünk áll, amiben nekünk kell helyt állnunk.

Katonai sírok gondozásával már akkor elkezdtek foglalkozni, mikor a nagy háború idején az első vásárhelyi hadikórházban elhaltakat örök nyugalomra helyezték 1914 őszén. Már akkor felmerült egy gondolat, melyeket a levéltári források és korabeli újságok is megerősítettek, hogy a hősi halált halt katonákat egy különálló hősi parcellában temessék el, de sajnos e gondolat ebben a változatban sosem valósult meg. Ezt később próbálták felekezeti szinten kezelni, ki-ki a saját temetőjében, de a valóság az, hogy ilyen parcellákat csak a Katolikus és a Görögkeleti temetőben találunk. Az is látható, hogy nem valósul meg ezen helyeken sem tökéletesen a hősi parcellák kialakítása, mert ezeken kívül is számos első világháborús sír van a temetők egyéb helyein is. Az Evangélikus temetőben találhatók rendszerezettebben a hősök sírjai. A Református Kincses és Dilinka, a Zsidó, az Unitárius és Nazarénus temetőkben nyugvó nagy háborús hősök földi maradványai minden rendszer nélkül, a temetőben szétszórtan találhatjuk. Olyan rendet, mint a nyíregyházi, a sátoraljaújhelyi, pécsi vagy sopronbánfalvi temetőkben, itt nem sikerült kialakítani.

Mindenesetre a sírok gondozásával kapcsolatosan fellelt iratokból és újságcikkekből kiolvasható, hogy az első katonát 1914 szeptemberében temetik a Dilinka temetőben. 1915-től egészen 1945-ig folyamatosan nyomon követték az eltemetettekkel kapcsolatos információkat. A sírok meglétével, az itt nyugvókkal kapcsolatosan 1921-től minden évben rendszeresen jelentenie kellett minden felekezet temetői gondnokságának a város illetékes szervének, hány katonai sír van a temetőkben, kik azok, milyen állapotban vannak a sírok, milyen munkálatokat végeztek el az előző évben. Jelenteni kellett még arról is, mennyi a fából készült fejfa, mennyi a cserélendő darabszám, milyen munkákat kell elvégezni az adott évben. Meg kellett írni azt is, hogy a hősi kultusz ébren tartása érdekében milyen tevékenységek, munkák elvégzése szükséges, milyen események megtartását javasolják. Elvárták, hogy azon önzetlen személyekről, testületekről, akik e hősi kultusz ébren tartásában s leginkább a hősi sírok karbantartásával kapcsolatosan áldozatkész munkában részt vesznek, informálják a hivatalt, illetve kitüntetésükre, ha még nem történt meg, tegyenek javaslatot.

E hősi kultusz ébren tartása és az emlékezet megtartásának egyik eszköze volt a hősi emlékművek, emléktáblák állítása is, melyről Makó Imre minden igényt kielégítő tanulmányt írt, mely megtalálható a Szeremlei Társaság 1997. évi évkönyvében.

A RÓMAI KATOLIKUS TEMETŐ FA FEJFÁI 1928 ELŐTT

STOLCZ ANTAL TÚZÉR FEJKÖVÉNEK DARABJAI

A város minden évben elküldte a megkapott információkat a Honvédelmi Minisztérium hadisírgondozó hivatalnak. Kezdetben csak mindenszentek napjára, november 1-re, később, 1925-től Hősök napjára, május utolsó vasárnapjára és mindenszentekre kötelezően ki kellett takarítani minden ismert hős sírját, azokra virágot kellett helyezni, nemzeti színű szalaggal ellátni, gyertyát gyújtani a holtak lelki üdvéért.

Az akkor is szűkös források kiegészítésére rendszeresen helyeztek ki a Honvédelmi Minisztérium rendelete alapján urnát, perselyt a temetők kapujába, adományokat gyűjtöttek annak érdekében, hogy a hősök sírjainak megmentése, rendben tartása anyagi források hiánya miatt ne maradjon el. A fennmaradó összeget mindig a város költségvetéséből fedezték, melyet elkülönítettek az éves városi pénzügyi keretből. A sírgondozást jellemzően a temetőgondnok, esetenként a honvédség végezte. Hősök napján a Katolikus temető hősi sírjainál tartottak minden évben a honvédség, a város és a társadalmi szervezetek bevonásával megemlékezéseket, illetve a különböző felekezeti templomok istentiszteleti és misarendjében e napon külön kiemelték a hősök dicsőségét, a nemzet iránti elkötelezettségét és hazaszeretetét.

A korábban fából készült fejfákat rossz állapotukra való tekintettel 1928 és 1933 között egységes fejkövekre cserélték. Ezekkel a fejkövekkel találkozhat jellemzően az, aki a szeretteihez menve látogatja a temetőket. Nyilvánvalóan az eltelt 70-80 év nem múlt el nyomtalanul, ahogy itt, Vásárhelyen mondani szokás, a „küfejfákon” sem. 1945 után az első háborús magyar hősök sírjait már nem gondozták, a szovjet katonai sírok viszont mindig rendben voltak tartva. Ennek meg is lettek a következményei e fejkövekre nézve.

Mintegy 10 éve már, hogy megpróbáltam e sírjeleket tudatos munkával megkeresni, azonban látható volt, hogy néhány családi sírban lévő, illetve család által gondozott fejkő kivételével mind az enyészet útján jár. Koszosak, mohásak, kidőltek, elferdültek az idők folyamán, sok már menthetetlenül eltörött, sokból hiányzott kisebb-nagyobb darab.

A kutatások során egy-egy temetőt először a fellelt információk és a jellegzetes fejkövek formái alapján próbáltam, próbáltuk a Történelmi Vitézi Rend helyi tagjainak egy részével megkeresni. Elmondhatom, minden sír, amelyre ráleltünk, örömmel töltött el bennünket, mert arról bizonyosodtunk meg, hogy még megvan, meg lehet őrizni az utókornak. Így is tettünk. Hétfégenként temetőről temetőre járva tisztítottuk le a fejköveket, festettük újra feketével a neveket és évszámokat, és zöldre a rohamsisakokat és babérokat és tettünk minden magyar katonára fejkövére nemzeti színű szalagokat rajta a felirattal: „HAZÁÉRT!”.

S nem tettünk különbséget magyar és idegen katonák emlékét illetően, mert a Görögkeleti és Evangélikus temető orosz, román, montenegrói, szerb sírjait is gondoztuk és karbantartottuk legjobb tudásunk szerint. Így teszünk ma is és így lesz ez a következő időkben is.

Annak érdekében, hogy minél több ilyen sírt rendbe tudjunk tenni, a Bethlen Gábor Gimnázium tanulóival a közösségi munkavégzés keretein belül többször együttműködve, immár hagyományt teremtve járunk a temetőinkbe, ahol katonák sírjait közösen gondozzuk. Sajnos nagyban megnehezít minden megóvásra való törekvést az, hogy a temetőinkben rengeteg szórványban találhatóak e sírok. Erre is tettünk többször javaslatot a megfelelő helyeken, s csak remélni merjük, hogy meghallgatásra találnak ötleteink. Azért bízunk ebben, mert mára az első, 1921-es jelentésben szereplő hősök sírjaiból jelentős számút már nem találtunk meg.

Látható volt, hogy hiába a lelkesedésünk, egyedül nem tudunk minden évben minden sírt úgy rendbe hozni, ahogy hőseink megérdemlik. Így sokszor csak két-három évente jutottunk oda, hogy a meglelt sírokat rendbe tegyük. S eközben mindig találtunk egy-egy újabb fejkövet, ami nem a szokványos kinézetű, de magyar hős nyugszik alatta. Így szaporodott a feladat is.

Többször láttuk, hogy a rendbetett sírok közül egyet-egyét valaki pártfogásába vett, s immár ott mindig van virág, néha méceses, a gaz is eltűnt a sírról. Ez örömmel töltött el minket, bár örömünk akkor lenne teljes, ha azt látnánk, hogy aki szerettei sírja körül lát egy ilyen emléket, azt is pártfogásba venné.

A RÓMAI KATOLIKUS TEMETŐ FA FEJFÁI 1933 UTÁN

A VOLT ARANY TEMETŐBEN ELŐKERÜLT HŐSI SÍROK 2014-BEN

Az elmúlt két évben gyakorlatilag elvégeztem társaimmal azt a lehető legteljesebb fellelhető írásos anyagokon és adatbázisokon nyugvó kutató munkát, melyet párosítottunk a teljességre törekvő terepmunkával, így mára egy igazán pontos adatbázissal rendelkezem arra vonatkozóan, hogy a hősi halált haltak közül Hódmezővásárhelyen melyik temetőben, hányan, kik nyugosznak örök álmukat. A korábban ismert, itt nyugvó hősi halottak száma radikálisan megugrott e munkát követően. Egyik nagy célom az, hogy ezt a hatalmas információs bázist az első világháború végének 100. évfordulójára könyv formában is bemutassam, hogy lássák a város lakói, kik azok, akik e vásárhelyi földben nyugszanak. Így kívánok még emléket állítani legnagyobb áldozatuknak, mit e hazáért tettek.

A sok kutatás közepette a Történelmi Vitézi Rend helyi tagjaival karöltve javaslatot tettünk a Kincses és a Katolikus temető 2. világháborús hősi parcelláinak helyreállítására is, melyek szerencsére értő fülekre találtak, s ma eredeti állapotukban őrzik a második nagy világháborús Vásárhelyen eltemetett hőseinek emlékét is.

A KINCSES TEMETŐBEN KIALAKÍTOTT ÚJ HŐSI PARCELLA 2017 OKTÓBERÉBEN

A munka folyamatosan zajlik, melynek eredménye, hogy jelenleg is egy olyan nagyszabású munkában vagyunk, amely 3 évre tekint már vissza, de most adódott a lehetőség, hogy megszülessen a megoldás.

A volt Arany temető is rejtett hősi sírokat, de oly áldatlan állapotban, mely folyamatosan segítségért, megoldásért kiáltott. Az Arany temető önkormányzat által kisorsozott részén méltatlan körülmények között nyugodott 10 magyar katona, köztük egy főhadnagy is egy nádassal benőtt, törmelékkel telehordott területen. Ez régen az Arany temető részét képezte. A megmaradt dokumentumok alapján feltérképeztük és felkutatottuk az itt nyugvó hősök sírjait, s szerencsénkre a legtöbb fejkő, bár nagyon romos állapotban, de azon a helyen került elő, ahol a fellelt temetői térkép alapján lennie kellett. Hosszú egyeztetések eredményeként mára belátható időn belül újra avatásra, megáldásra kerülnek e katonák exhumálását követően újra kialakított sírjaik a Kincses temető Hősi Parcellájában, ahol egyúttal emléket is állítunk még a jelenleg Arany temetőben, ismeretlen helyen nyugvó hőseinknek is.

Ezzel karöltve a Katolikus temetőben lévő szórványos, tönkrement fejköveit, a Görögkeleti temető hősi sírjai közül a teljesen tönkrement fejkövei is kicserélésre kerülnek, illetve az ezen temetőkben lévő többi fejkő, illetve az Evangélikus temetőben található fejkövek tisztítása, helyreállítása is megtörténik.

Itt ragadom meg az alkalmat, hogy köszönetet mondjak mindazoknak, akik bármilyen segítséget nyújtottak az első illetve második világháborús hőseink sírjainak gondozásában, újraállításában.

Csak remélni merem, hogy a városban lévő temetők mindegyikében sikerül kialakítani ilyen hősi parcellákat, ahol méltó körülmények között lehetne tisztelőnket tenni. Könnyebbé válhatna a megővésük és nem utolsósorban nagyobb valószínűséggel maradnának meg e sírok, hogy hirdessék a hősök dicsőségét!

*Kovács Ferenc
A fotókat a szerző készítette,
ill. az archívumát képezik.*